

Nowelizacja przepisów o upadłości konsumenckiej w dobie kryzysu wywołanego COVID-19

Spis treści

- I. Wstęp
- II. Upadłość konsumencka a ochrona praw konsumenta – aspekt dogmatyczny
  1. Nowelizacja przepisów o upadłości konsumenckiej
  2. Zmiany w przepisach o upadłości konsumenckiej w związku z pandemią COVID-19 oraz zmiany planowane
- III. Instytucja upadłości konsumenckiej w dobie kryzysu wywołanego COVID-19 w Polsce – aspekt empiryczny
- IV. Podsumowanie

Streszczenie

Artykuł skupia się na analizie zmienionych przepisów dotyczących postępowań o ogłoszeniu upadłości konsumenckiej oraz o początkach ich funkcjonowania, które to przypadły na okres trwania pandemii i dużych ograniczeń gospodarczych. Liczne obostrzenia i ogłaszane blokady doprowadziły do pogorszenia się sytuacji gospodarczej wielu spółek, przedsiębiorców i osób fizycznych, w związku z tym nowe regulacje zostały od razu poddane szczególnej próbie. Artykuł składa się z dwóch części: dogmatycznej i empirycznej. W części dogmatycznej przedstawione zostały nowo obowiązujące, ale również planowane przepisy w zakresie ogłaszania upadłości. Z kolei w części empirycznej analizie poddane zostały statystyki oraz raporty z funkcjonowania nowych przepisów, tak aby zweryfikować ich efektywność. Celem artykułu jest zbadanie czy wprowadzone przepisy sprawiły, że upadłość konsumencka stała się bardziej dostępną i wydolną instytucją, która umożliwia dłużnikom w kryzysowych sytuacjach finansowych egzekwowanie ich ochrony.

Słowa kluczowe: upadłość konsumencka; prawo upadłościowe; ochrona konsumentów; COVID-19.

JEL: K15

I. Wstęp

Od 24 marca 2020 roku obowiązywać zaczęła ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 roku o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2019, poz. 1802) (dalej: ustawa zmieniająca), która to wprowadziła znaczące zmiany, m.in. w konstrukcji upadłości konsumenckiej.

* Prawnik w międzynarodowej kancelarii prawnej, przygotowuje rozprawę doktorską pod kierownictwem prof. dr hab. Edyty Rutkowskiej-Tomaszewskiej na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego; e-mail: wanesa.choptiany@gmail.com; ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8710-5870>.

Tym samym instytucja upadłości konsumenckiej została zliberalizowana, przez co zaczęło jej być zdecydowanie bliżej do amerykańskiego niż europejskiego porządku prawnego (szerzej: Skory, 2005; Waller, Brady i Acosta, 2011, s. 1–2). Na weryfikację wprowadzonych reform nie trzeba było długo czekać, ponieważ pandemia wywołana wirusem COVID-19 oraz związane z tym zahamowania w polskiej gospodarce doprowadziły do pogorszenia sytuacji finansowej wielu Polaków.

Celem niniejszego artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie badawcze, czy nowo wprowadzone przepisy sprawiły, że upadłość konsumencka stała się bardziej dostępną i efektywną instytucją, która umożliwiła dłużnikom w kryzysowych sytuacjach finansowych, wywołanych pandemią, prawidłową ochronę dłużnika. Jako efektywność instytucji rozumie się jej dostępność, łatwość procedury oraz skuteczność w procesie oddłużenia. Główny nacisk zostanie postawiony na sytuację dłużnika jako słabszej strony stosunku prawnego. Warto jednak podkreślić, iż nowelizacja oddziałuje również na sytuację wierzyciela.

Artykuł podzielony jest na dwie części – dogmatyczną i empiryczną. Pierwsza część skupia się na weryfikacji nowych przepisów w zakresie upadłości konsumenckiej pod kątem sytuacji dłużnika. Następuje próba oceny czy wprowadzone uproszczenia procedury faktycznie korzystnie wpływają na czas postępowania i realne oddłużenie w drodze ogłoszenia upadłości, co często może ostatecznie uratować, jeżeli inne instrumenty prawne i ułatwienia, wprowadzone w związku z epidemią, okażą się nie być pomocne. Z kolei w drugiej części artykułu przeprowadzono analizę faktycznego zainteresowania upadłością konsumencką przez dłużników. Przedstawiono dane statystyczne obrazujące zmiany w upadłości konsumenckiej na przestrzeni ostatnich lat. Szczególną uwagę poświęcono zmianom, które dokonały się w ostatnim roku, tj. po wejściu w życie nowelizacji przepisów dotyczących upadłości konsumenckiej i po ogłoszeniu obostrzeń gospodarczych w Polsce w związku z pandemią.

Artykuł stanowi krótką refleksję nad początkami funkcjonowania postępowań upadłościowych (konsumenckich) na bazie radykalnych zmian wynikających z nowych przepisów prawa upadłościowego i które to zmiany weszły w życie w wyjątkowo trudnym czasie – początku pandemii.

II. Upadłość konsumencka a ochrona praw konsumenta – aspekt dogmatyczny

Przepisy ustawy z dnia 28 lutego 2003 roku – Prawo upadłościowe (Dz.U. 2020, poz. 1228) (dalej: prawo upadłościowe lub pu) nie posługują się pojęciem „upadłość konsumencka”. Jest to określenie, które jednak na trwałe weszło do powszechnego użytku i doktryny. Określenie to jest również stosowane w niniejszym artykule. Natomiast prawo upadłościowe opisuje „upadłość konsumencką” jako „postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej”¹, przy czym osoby te nie prowadziły działalności gospodarczej nigdy bądź zaprzestały jej wykonywania przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości konsumenckiej. Należy podkreślić fakt, iż badana upadłość konsumencka nie dotyczy konsumentów w rozumieniu art. 22¹ kodeksu cywilnego. Za konsumenta w rozumieniu kodeksu cywilnego uważa się bowiem osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. Definicja ta nie wyklucza zatem, że

¹ Art. 491¹ pu i następn.

osoba, która w konkretnym przypadku (w relacji z przedsiębiorcą) spełnia przesłanki uznania jej za konsumenta, w innej sytuacji sama będzie przedsiębiorcą, który pozostaje w stosunku prawnym z innymi konsumentami – w ramach swojej działalności gospodarczej lub zawodowej (Pazdan, 2020; Machowska, 2020).

Niewypłacalność osoby fizycznej jest coraz częstszym zjawiskiem społecznym, którego podłożem może być utrata źródła dochodu, pogorszenie stanu zdrowia, śmierć partnera czy wzmożona konsumpcja i życie ponad stan. Ponadto coraz większa dostępność pożyczek i kredytów konsumpcyjnych tylko wspomaga rozwój zjawiska niewypłacalności. Często również zadłużeni nie są bezpośrednio winni swojej sytuacji finansowej, np. zostali oszukani, są ofiarą nietrafionej inwestycji, spłacają cudze długi bądź nastąpił kryzys ekonomiczny, który wpłynął na złą sytuację finansową dłużnika. Podsumowując, przyczyny niewypłacalności są różne, a ekonomiczny model funkcjonowania społeczeństw wymaga istnienia odpowiedniej regulacji prawnej w zakresie niewypłacalności (Adamus, 2020). Osoba zadłużona rzadko jest w stanie samodzielnie spłacić swoje zadłużenia, z związku z czym z pomocą ma przyjść, między innymi, instytucja upadłości konsumenckiej².

Upadłość konsumencka jest procedurą oddłużeniową połączoną z zobowiązaniem dłużnika do pokrycia określonej części zobowiązań. Skorzystanie z procedury upadłości konsumenckiej powinno być krokiem ostatecznym, o charakterze wyjątkowym, przy jednoczesnym założeniu, że oddłużenie jest środkiem gwarantującym prawidłowe funkcjonowanie w obrocie prawnym w przyszłości takiego konsumenta, a jego wierzyciele zostaną w jak największym stopniu zaspokojeni (Witosz, 2009). Warto przy tym również podkreślić, że celem przeprowadzenia konsumenckiego postępowania upadłościowego jest oddłużenie konsumenta w taki sposób, aby mógł on powrócić do normalnego życia, a nie popaść w ubóstwo³.

1. Nowelizacja przepisów o upadłości konsumenckiej

Przepisy dotyczące upadłości konsumenckiej w polskim porządku prawnym po raz pierwszy zaczęły obowiązywać od 2 maja 2009 roku (ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 234, poz. 1572)). W praktyce jednak instytucja ta nie funkcjonowała, głównie z powodu znaczącego ograniczenia ich stosowania: przed wszczęciem procedury ogłoszenia upadłości należało wykazać, iż posiada się środki na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego, a w przeciwnym razie wniosek był oddalany, co z góry skazywało tę instytucję na niepowodzenie. Ponadto postępowanie mogło być wszczęte tylko wtedy, kiedy wnioskodawca stał się niewypłacalny wskutek całkowicie niezależnych od niego okoliczności, np. choroba, utrata pracy, śmierć współmałżonka i inne. Od tamtego czasu przepisy dotyczące upadłości konsumenckiej dwukrotnie nowelizowano. Obie nowelizacje, skutecznie spowodowały stopniowy wzrost liczby składanych wniosków o ogłoszenie upadłości konsumenckich, głównie poprzez rozszerzenie kręgu podmiotów mogących starać się o ogłoszenie upadłości. Zwiększona liczba wniosków ujawniła przy tym wiele problemów z samym stosowaniem obowiązujących przepisów, między innymi, trudności z ustalaniem listy wierzycieli i likwidacją masy upadłościowej, ponoszenie części kosztów

² Szerzej na temat problematyki ochrony konsumentów na rynku finansowym i jej aktualnych wyzwań: Rutkowska-Tomaszewska, 2020.

³ Wyr. SN z 25.05.2021 r., I CSKP 100/21.

przez syndyka czy problemy organizacyjne sądów w związku ze znacznym wzrostem liczby obsługiwanych spraw upadłościowych, a co za tym idzie – przewlekłość postępowania⁴. Kolejne zmiany w przepisach były zatem wyczekiwane.

Ostatnie i jedne z obszerniejszych zmian dotyczących funkcjonowania instytucji upadłości konsumenckiej wprowadzone zostały właśnie w ustawie zmieniającej. Wprowadzone zmiany spowodowały, że instytucja upadłości konsumenckiej jest obecnie jedną z najbardziej liberalnych, głównie przez fakt, iż nie ma żadnych wymogów, które powinien spełnić dłużnik dążący do oddłużenia. Ponadto w zasadzie każdy, nawet jeśli świadomie i samodzielnie doprowadził do swojej niewypłacalności, może aktualnie uzyskać oddłużenie w wyniku procedury przewidzianej w ustawie – Prawo upadłościowe (Machowska, 2020a). Docelowo również ustawa miała korygować wszelkie problemy, które wyniknęły przy wcześniejszych nowelizacjach, przede wszystkim poprzez usprawnienie i uelastycznienie postępowań w zakresie ogłaszania upadłości⁵.

Zmiany wprowadzone w ustawie zmieniającej dotyczą zarówno samego postępowania upadłościowego, jak i celów takiego postępowania, instytucji sądu i sędziego-komisarza, roli syndyka, sposobu zgłaszania wierzytelności, środków zaskarżenia czy sposobów zakończenia postępowania (Machowska, 2020a). Jedną z najistotniejszych zmian jest rezygnacja z konieczności badania przez sąd upadłościowy zawinienia dłużnika w doprowadzeniu do stanu niewypłacalności na etapie ogłaszania upadłości. Ustawa zmieniająca uchyliła artykuł 491⁴ pu, który umożliwiał sądom oddalanie wniosków o ogłoszenie upadłości, gdy dłużnik sam doprowadził do swojej niewypłacalności bądź istotnie, umyślnie albo wskutek rażącego niedbalstwa zwiększył jej stopień⁶. Według aktualnego stanu prawnego podstawą do ogłoszenia upadłości jest samo stwierdzenie, że dłużnik jest niewypłacalny, a sąd upadłościowy nie będzie weryfikował stopnia zawinienia dłużnika w doprowadzeniu do swojej niewypłacalności.

Zmienione przepisy rozróżniają trzy tryby postępowania upadłościowego: zwykły (gdy sytuacja finansowa dłużnika jest złożona), układowy (polegająca na zawarciu porozumienia pomiędzy dłużnikiem a wierzycielami) oraz uproszczony (sprawy, w których sytuacja prawna jest nieskomplikowana, a dłużnik praktycznie nie posiada żadnego majątku), a wyboru optymalnego sposobu likwidacji dokonuje syndyk, z uwzględnieniem kosztów likwidacji⁷. Warto zaznaczyć, że sąd może postanowić (w toku postępowania bądź w chwili ogłaszania upadłości), iż postępowanie będzie prowadzone zgodnie z przepisami części pierwszej prawa upadłościowego, gdy majątek dłużnika jest znacznych rozmiarów, w przypadku występowania dużej liczby wierzycieli bądź w innym uzasadnionym przypadku, w związku ze zwiększonym stopniem skomplikowania postępowania upadłościowego⁸ (Kozłowski, 2020).

Znowelizowane przepisy dają również możliwość przeprowadzenia upadłości w trybie układowym, w którym dłużnik może wystąpić do sądu upadłościowego z wnioskiem o otwarcie postępowania o zawarcie układu na zgromadzeniu wierzycieli. Ma ono charakter restrukturyzacyjny i jest odwzorowaniem procedury przewidzianej dla przedsiębiorców o przyspieszonym postępowaniu układowym z art. 227–263 ustawy z dnia 15 maja 2015 roku – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. 2020,

⁴ Uzasadnienie do rządowego projektu Ustawy zmieniającej. Pozyskano z: <https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=3480> (22.10.2021).

⁵ Ibidem.

⁶ Art. 1 pkt 57 ustawy zmieniającej.

⁷ Art. 491^{11a} pu.

⁸ Art. 491¹ ust. 2 pu.

poz. 814). Wniosek musi być złożony na specjalnym formularzu, którego wzór określany jest w drodze rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości, a do samego wniosku dołączone powinny być wstępne propozycje układowe oraz zaliczka na wydatki postępowania w wysokości przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw bez wypłat nagród z zysków, w trzecim kwartale roku poprzedniego, ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego⁹, pod rygorem zwrotu wniosku¹⁰. Sąd może uwzględnić wniosek o otwarcie układu albo może go skierować do tego postępowania, ale tylko pod warunkiem, iż dłużnik ma zdolność finansową do pokrycia kosztów postępowania o zawarcie układu oraz ma możliwość zawarcia i wykonania układu z wierzycielami¹¹. Sąd, uwzględniając wniosek o otwarcie postępowania o zawarcie układu, wydaje postanowienie o otwarciu postępowania, wyznaczając przy tym nadzorcę sądowego. Nadzorca sądowy w terminie 30 dni od dnia doręczenia takiego postanowienia sporządza z dłużnikiem propozycje układowe, spis wierzytelności oraz zwołuje zgromadzenie wierzycieli w celu głosowania nad układem¹². Samemu zgromadzeniu wierzycieli przewodniczy nadzorca, a na zgromadzeniu sporządza się protokół, zawierający treść układu i wyniki głosowania za układem (który z wierzycieli był za, a który przeciwko układowi)¹³. Układ może być zawarty na czas maksymalnie pięciu lat, przy czym ustawa wymienia możliwość przedłużenia czasu dla określonych wierzytelności¹⁴. Dłużnik wykonuje układ za pośrednictwem nadzorcy wykonania układu¹⁵.

Kolejną nowością na gruncie prawa upadłościowego jest również możliwość prowadzenia postępowania o ogłoszenie upadłości w trybie uproszczonym. Ustawa zmieniająca nie wskazuje kryteriów, dla których postępowanie o upadłości konsumenckiej ma być prowadzone w tym trybie, natomiast uzasadnienie projektu ustawy zmieniającej podkreśla, że taki tryb został przewidziany w sytuacji, gdy w majątku upadłego brakuje znaczących składników, umożliwiających zaspokojenie wierzycieli oraz nie przewiduje się powstania sporów dotyczących składu masy upadłości, wysokości zadłużenia czy strukturyzacji¹⁶. Przy postępowaniu upadłościowym w trybie uproszczonym nie wyznacza się sędziego – komisarza, a nad całością czuwa syndyk, do którego składane są bezpośrednio wierzytelności. Ma to na celu odciążenie sądów upadłościowych. Dokonywana jest tylko likwidacja majątku przez syndyka oraz przygotowany jest projekt planu spłaty wierzycieli¹⁷. Syndyk zawiadamia wierzycieli oraz sąd, wskazując przy tym sposób likwidacji oraz cenę minimalną. Po 14 dniach od zawiadomienia może dokonać likwidacji masy upadłości¹⁸. Sąd może, z urzędu lub na skutek skargi, wydać postanowienie zakazujące syndykowi dokonania planowanej likwidacji masy upadłości, gdyby likwidacja była niezgodna z prawem bądź mogłaby prowadzić do pokrzywdzenia dłużnika lub wierzycieli¹⁹. Co do zasady wniesienie skargi nie wstrzymuje postępowania

⁹ Tj. 5148,07 PLN w 2020 roku.

¹⁰ Art. 491²⁶ ust. 1 pu.

¹¹ Art. 491²⁵ pu.

¹² Art. 491³¹ pu.

¹³ Art. 491³² pu.

¹⁴ Art. 491³³ pu.

¹⁵ Art. 491³⁴ pu.

¹⁶ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy zmieniającej.

¹⁷ Art. 491^{11a} pu. Przy czym istnieje również możliwość odstąpienia od etapu ustalania planu spłaty, natomiast przesłanki do odstąpienia powinny mieć charakter wyjątkowy i uzasadniony w sposób obiektywny, np. stanem zdrowia upadłego, niedołącznością czy brakiem zdolności do pracy – wyr. SN z 25.05.2021 r., I CSKP 100/21.

¹⁸ Art. 491¹¹ pu.

¹⁹ Art. 491¹¹ ust. 3 pu.

upadłościowego ani dokonania zaskarżonej czynności, jednak sąd może wstrzymać dokonanie czynności. Nowe przepisy przewidują również warunkowe umorzenie zobowiązań bez ustalenia planu spłaty wierzycieli. Na wniosek upadłego lub wierzyciela, sąd może uchylić postanowienie o warunkowym umorzeniu zobowiązań upadłego bez ustalenia planu spłaty wierzycieli i ustalić plan spłaty wierzycieli również po upływie pięciu lat od dnia uprawomocnienia się postanowienia o warunkowym umorzeniu zobowiązań upadłego bez ustalenia planu spłaty wierzycieli²⁰.

Nowe przepisy doprowadziły również do zwiększenia liczby sposobów oddłużenia konsumenta. Aktualnie po przeprowadzonej procedurze postępowania upadłościowego możliwym jest wydanie następujących postanowień: o umorzeniu planu spłaty wierzycieli, o umorzeniu zobowiązań bez ustalenia planu spłaty wierzycieli (dłużnik trwale niezdolny do dokonywania spłat), o warunkowym umorzeniu zobowiązań bez ustalenia planu spłaty wierzycieli (niezdolność dłużnika do dokonywania spłat wierzycieli nie ma charakteru stałego), o odmowie ustalenia planu spłaty wierzycieli albo umorzenia zobowiązań dłużnika bez ustalenia planu spłaty wierzycieli lub warunkowego umorzenia zobowiązań dłużnika bez ustalenia planu spłaty wierzycieli (Machowska, 2020a)²¹.

Nowelizacja przewidziała również, iż przepisy części pierwszej prawa upadłościowego mają również w całości zastosowanie do postępowania przy upadłości konsumenckiej. Zmiany dotyczą, między innymi, określenia składu masy upadłości: jeżeli na utrzymaniu upadłego nie pozostają inne osoby, do masy upadłości nie wchodzi także część dochodu dłużnika, która łącznie z dochodami wyłączonymi z masy upadłości na podstawie art. 63 ust. 1 prawa upadłości odpowiada kwocie stanowiącej 150% kwoty określonej w art. 8 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2014 o pomocy społecznej (Dz.U. 2019, poz. 1507, 1622, 1690) (dalej: ustawa o pomocy społecznej)²². Z kolei jeśli na utrzymaniu upadłego pozostają inne osoby – wyłączona kwota odpowiada iloczynowi osób pozostających na utrzymaniu upadłego oraz upadłego i 150% kwoty określonej w art. 8 ust. 1 pkt 2 ustawy o pomocy społecznej²³. Ponadto zmienione przepisy umożliwiają sędziemu-komisarzowi/wyznaczonemu sędziemu dokonanie indywidualnej oceny sytuacji upadłego. Dzięki temu istnieje możliwość określenia konkretnych wyłączeń z masy upadłości, biorąc pod uwagę szczególne potrzeby upadłego i osób pozostających na jego utrzymaniu²⁴. Dodano również nową regulację, w zakresie której rozdzielność majątkowa powstała z mocy prawa w ciągu roku przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości w wyniku rozwodu, separacji albo ubezwłasnowolnienia jednego z małżonków jest bezskuteczna w stosunku do masy upadłości, chyba że pozew lub wniosek w sprawie został złożony przynajmniej 2 lata przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości²⁵.

Podsumowując, do najważniejszych zmian wprowadzonych w ostatniej nowelizacji ustawy – Prawo upadłościowe w kontekście upadłości konsumenckiej należą: zaprzestanie weryfikacji stopnia zawinienia dłużnika, wprowadzenie zupełnie nowego, uproszczonego postępowania upadłościowego czy zwiększenie liczby sposobów oddłużenia konsumenta. Bez wątpienia są to ogromne zmiany mogące korzystnie wpływać na sytuację dłużników, którzy decydują się na

²⁰ Art. 491¹⁵ ust. 2b pu.

²¹ Art. 491^{14a} pu.

²² Art. 63^{1a} pu.

²³ Art. 63^{1b} pu.

²⁴ Art. 63^{1c} pu.

²⁵ Art. 125 ust. 3 pu.

upadłość. Jednakże, mimo pozytywnych zmian, sama nowelizacja jest również krytykowana. Wśród głównych zarzutów nowelizacji wymienia się, między innymi:

- 1) ryzyko obciążenia sądów upadłościowych licznymi postępowaniami konsumenckimi, w związku z dopuszczeniem możliwości prowadzenia przepisów w oparciu o przepisy części pierwszej prawa upadłościowego, co znacząco może wydłużyć czas poszczególnych postępowań;
- 2) możliwość wydania postanowienia przez sąd upadłościowy dotyczący odmowy ustalenia planu spłaty wierzycieli albo umorzenia zobowiązań upadłego (art. 491^{14a} pu), która jest rezultatem rezygnacji z badania ewentualnych negatywnych przesłanek oddłużenia (stopień zawinienia czy uczestniczenie w postępowaniu upadłościowym w okresie poprzedzającym 10 lat);
- 3) możliwość uchylecia przez sąd upadłościowy postanowienia o warunkowym umorzeniu zobowiązań upadłego bez ustalenia planu spłaty wierzycieli oraz możliwość ustalenia planu spłaty również po upływie pięciu lat od uprawomocnienia się postanowienia o warunkowym umorzeniu zobowiązań upadłego bez ustalaniu planu spłaty wierzycieli (art. 491¹⁵ pu);
- 4) możliwość pominięcia konkretnego wierzyciela w planie spłaty przygotowanym przez syndyka, poprzez nieuwzględnienie w całości zgłoszonej wierzytelności, przy jednoczesnym braku wprowadzenia przepisów umożliwiających pominiętemu wierzycielowi zgłoszenie zażalenia. Artykuł 189 pu określa bowiem jako wierzyciela każdego uprawnionego do zaspokojenia z masy upadłości, choćby wierzytelność nie wymagała zgłoszenia. Skoro dany podmiot „nie jest uprawniony do zaspokojenia z masy upadłości”, nie może być generalnie uznany za uczestnika postępowania (szerzej: Machowska, 2020, s. 299–305).

Należy jednak podkreślić, iż mimo ryzyka oraz niepełnych regulacji, w nowelizacji prawa upadłościowego wprowadzono przede wszystkim kilka pozytywnych i potrzebnych zmian, głównie w kontekście pozycji dłużnika. W sytuacji kryzysu wywołanego COVID-19 wprowadzone reformy wydają się być wyjątkowo ważne.

2. Zmiany w przepisach o upadłości konsumenckiej w związku z pandemią COVID-19 oraz zmiany planowane

Po wybuchu epidemii wirusa SARS-CoV-2 ustawodawca przewidział zmiany o charakterze technicznym do ustawy – Prawo upadłościowe, w tym również zmiany obejmujące instytucję upadłości konsumenckiej. Generalnie dłużnik został zobowiązany, aby w terminie nie później niż 30 dni od dnia, w którym wystąpiła podstawa do ogłoszenia upadłości, złożył wniosek do sądu o ogłoszenie upadłości²⁶. Jednakże ustawa z dnia 16 kwietnia 2020 roku o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. 2020, poz. 1493) (dalej: Tarcza 2.0) zakłada domniemanie, iż stan niewypłacalności powstał w czasie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19²⁷. W związku z tym w przypadku sporu ciężar udowodnienia istnienia związku przyczynowego pomiędzy COVID-19 a stanem niewypłacalności powstałym w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 będzie spoczywał na osobie zaprzeczającej istnieniu takiego związku (Biedrzycka i Prasalek, 2021).

²⁶ Art. 21 pu.

²⁷ Art. 73 pkt 45 ust. 1 Tarcza 2.0.

Reasumując powyższe zmiany techniczne wynikające z Tarczy 2.0 zapewne miały na celu ograniczenie liczby składanych wniosków o ogłoszenie upadłości do sądów w okresie epidemii²⁸. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, iż ustanie stanu epidemii spowoduje automatyczne rozpoczęcie biegu 30-dniowego terminu na złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości.

Co ciekawe, w zakresie funkcjonowania postępowania o upadłości konsumenckiej istotne zmiany zostaną wprowadzone również 1 grudnia 2021 roku, kiedy to wejdzie w życie zdecydowana większość przepisów ustawy z dnia 28 maja 2021 roku o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Zadłużonych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2021, poz. 1080) (dalej: ustawa zmieniająca o KRZ). Ustawa ta, poza planowanym uruchomieniem Krajowego Rejestru Zadłużonych, będącym rejestrem podmiotów niewypłacalnych, zagrożonych niewypłacalnością lub upadłością, przewiduje kilka rozwiązań, które będą mieć również wpływ na funkcjonowanie procedury ogłaszania upadłości konsumenckiej (Wołowski, 2020). Celem usprawnienia przeprowadzania postępowań dotyczących upadłości konsumenckich, ustawa przewiduje przede wszystkim zasadę składania pism i dokumentów do sądu za pośrednictwem systemu teleinformatycznego²⁹, a także prowadzenie akt postępowania przez doradcę restrukturyzacyjnego oraz przeglądanie akt postępowania wyłącznie w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe³⁰. Ustawa ma szansę na przyspieszenie procesu ogłaszania upadłości konsumenckiej, a tym samym na usprawnienie pracy sądów.

III. Instytucja upadłości konsumenckiej w dobie kryzysu wywołanego COVID-19 w Polsce – aspekt empiryczny

Pandemia koronawirusa SARS-CoV-2 w znacznym stopniu wpływa na polską i światową gospodarkę, chociaż tak naprawdę trudno jeszcze ocenić jej negatywne skutki. Sytuacja jest dynamiczna, a w wyniku wielu wprowadzanych obostrzeń, głównie o charakterze sanitarnym, ogromna grupa przedsiębiorców i konsumentów wpadła w problemy finansowe. Sposobem na uniknięcie narastającego zadłużenia i uchronienie się przed dalszą utratą płynności finansowej może być właśnie postępowanie upadłościowe, w tym to zarezerwowane dla osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej.

Rok 2020 zaowocował znaczącym wzrostem liczby upadłości konsumenckich. Od stycznia do marca 2020 roku liczba ogłaszanych upadłości konsumenckich oscylowała na bardzo podobnym poziomie, jak w poprzednich latach (tj. styczeń – 649; luty – 739; marzec – 665 ogłaszonych upadłości konsumenckich). Warto podkreślić, iż w tamtym okresie obowiązywały jeszcze przepisy dotyczące upadłości sprzed nowelizacji. Z kolei w kwietniu, w okresie całkowitego lockdownu w Polsce, liczba ogłaszanych upadłości konsumenckich zmalała do liczby 287 przypadków. Natomiast w kolejnych miesiącach już tylko rosła. W maju ogłaszonych zostało 531 przypadków, w czerwcu – 1116 przypadków, co stanowiło pierwszy w tamtym roku rekord, od początku obowiązywania przepisów dotyczących upadłości konsumenckiej. Kolejne miesiące obfitowały już

²⁸ Nie bez znaczenia dla ograniczania liczby wniosków o ogłoszenie upadłości konsumenckiej pozostaje również pomoc publiczna udzielana przedsiębiorcom, którzy ucierpieli w wyniku epidemii COVID-19.

²⁹ Art. 1 pkt 5 (f) ustawy zmieniającej o KRZ.

³⁰ Art. 1 pkt 5 (h) ustawy zmieniającej o KRZ.

w równie wysokie wyniki: w lipcu ogłoszono 1547 upadłości konsumenckich, w sierpniu – 1130, we wrześniu – 1366, w październiku – 1518, w listopadzie – 1576 oraz w grudniu 1873 ogłoszeń upadłości³¹. Od czerwca 2020 roku można było zatem zaobserwować znaczący wzrost w liczbie ogłaszanych przez sądy upadłości konsumenckich, względem wcześniejszych lat. Z kolei na podstawie obserwacji danych statystycznych za rok 2021, liczba ogłaszanych upadłości konsumenckich każdego miesiąca utrzymywała się na równie wysokim poziomie, jak w drugiej połowie 2020 roku. Pomiędzy styczniem a wrześniem 2021 r., każdego miesiąca ogłaszano w Polsce w granicach od 1422 do 1631 upadłości konsumenckich, co uśredniając daje wyniki 1513 upadłości konsumenckich miesięcznie. Nie zanotowano zatem żadnych poważnych wzrostów bądź spadków. Przewiduje się również, że rok 2021 zakończy się wynikiem na poziomie 18000 ogłoszonych upadłości konsumenckich³².

Tabela 1. Liczba upadłości w latach 2015–2020 z wyszczególnieniem na miesiące. Stan na koniec 2020 roku

Miesiąc	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
styczeń	2	209	367	476	591	649	1497
luty	25	292	397	475	606	739	1590
marzec	59	333	546	620	712	665	1631
kwiecień	118	366	459	544	680	287	1510
maj	157	342	510	527	635	531	1397
czerwiec	239	448	501	612	595	1116	1441
lipiec	229	403	430	551	672	1547	1619
sierpień	194	315	387	445	589	1130	1513
wrzesień	237	372	345	406	564	1366	1422
październik	254	511	539	668	720	1518	
listopad	267	410	502	697	754	1576	
grudzień	331	433	552	549	826	1873	
Suma całkowita	2212	4434	5535	6570	7944	12997	13620

Źródło: opracowano na podstawie danych z Internetowego Monitora Sądowego i Gospodarczego (2021). Pozyskano z: [https://www.imsig.pl/rocznik/2021\(23.10.2021\)](https://www.imsig.pl/rocznik/2021(23.10.2021)).

Na podstawie analizy wyników z 2020 roku można domniemywać, iż zmniejszona liczba ogłaszanych upadłości konsumenckich w kwietniu oraz częściowo w maju spowodowana była zapewne trudnościami w funkcjonowaniu sądów upadłościowych w tamtym okresie, w związku

³¹ Dane opracowane na podstawie ogłoszeń w Internetowym Monitorze Sądowym i Gospodarczym z 2020 roku. Pozyskano z: [https://www.imsig.pl/rocznik/2020\(23.10.2021\)](https://www.imsig.pl/rocznik/2020(23.10.2021)).

³² <https://www.coig.com.pl/2021-upadlosc-konsumencka sierpien.php> (23.10.2021).

z pierwszym lockdownem wprowadzonym w Polsce. Z punktu widzenia niniejszego artykułu, należy przede wszystkim zwrócić uwagę na dalszy wzrost liczby ogłaszanych upadłości od czerwca 2020 roku, aż do dziś (i to pomimo kolejnego długiego lockdownu pomiędzy jesienią 2020 a wiosną 2021 roku) na poziomie dużo wyższym niż w poprzednich latach. Wszystko wskazuje na to, że liczba ogłaszanych upadłości ustabilizowała się na poziomie 1400–1650 miesięcznie. Niestety kwestia ewentualnych przyczyn, które doprowadziły dłużników do sytuacji finansowej zmuszającej do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości konsumenckiej jest w zasadzie nieweryfikowalna, brakuje takich danych. W związku z tym nie można precyzyjnie określić czy obraz powyższych statystyk spowodowany jest trudnościami finansowymi wywołanymi chociażby częściowo pandemią i obostrzeniami wprowadzanymi w polskiej gospodarce. Natomiast jako potencjalne dwie przyczyny dla nagłego wzrostu liczby ogłaszanych upadłości konsumenckich w ostatnich miesiącach można wskazać właśnie pogorszenie sytuacji gospodarczej w związku z pandemią, a także nowelizację przepisów z zakresu prawa upadłościowego.

Zdaniem Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej (dalej: COIG) omawiany wzrost wynika przede wszystkim z ostatniej nowelizacji prawa upadłościowego, a nie z powodu pogarszających się sytuacji finansowych dłużników w związku z pandemią. Poszerzenie kryteriów dla podmiotów mogących starać się o upadłość konsumencką, a w konsekwencji zwiększenie liczby przeprowadzanych upadłości konsumenckich było bowiem jednym z celów ustawy zmieniającej i cel ten został osiągnięty. COIG zwraca uwagę, iż do 24 marca 2020 roku (przed nowelizacją) połowa wniosków o ogłoszenie upadłości konsumenckiej była oddalana, z powodu niespełnienia przesłanki niezawinienia, a w wyniku nowelizacji, każdy wniosek o ogłoszenie upadłości dłużnika kończy się jej ogłoszeniem³³. Wnioski COIG są z pewnością słuszne, zwłaszcza że z powodu opóźnień w orzekaniu w wielu sądach, przede wszystkim w większych miastach, potencjalnie wiele wniosków o ogłoszenie upadłości konsumenckiej, do których przyczynkiem było pogorszenie się sytuacji finansowej przez trwającą pandemią, może być jeszcze nierozpatrzonych. Natomiast nie należy wykluczać, iż na liczbę ogłaszanych upadłości konsumenckich w ostatnich miesiącach wpływ miały jednak również niekorzystne tendencje w gospodarce spowodowane pandemią.

Podsumowując, od czerwca 2020 roku miesięcznie notuje się dużo wyższą liczbę ogłoszeń dotyczących upadłości konsumenckiej względem poprzednich lat, co może świadczyć zarówno o korzystnych przepisach w zakresie prawa upadłości dla dłużników, w tym w zakresie dostępności do tej instytucji, jak i o niefortunnej sytuacji gospodarczej oddziałującej na finanse osób fizycznych. Jednakże dane statystyczne, którymi dysponujemy obecnie wydają się być niewystarczające dla oceny efektywności instytucji upadłości konsumenckiej pod nowymi przepisami. Warto również poczekać na dane statystyczne za ostatni kwartał 2021 roku i najbliższe lata, na podstawie których będzie można ocenić czy liczba ogłaszanych upadłości konsumenckich będzie większa, mniejsza bądź czy utrzyma się na podobnym poziomie. Fakt, iż liczba ogłaszanych upadłości plasuje się aktualnie na podobnym poziomie, może również świadczyć przykładowo o pewnej niewydolności sądów, które nie są w stanie weryfikować więcej wniosków. W związku z tym warto również zaobserwować liczbę upadłości konsumenckich po wejściu w życie ustawy zmieniającej o KRZ,

³³ Raport COIG z 2 lipca 2020 roku. Pozyskano z: https://www.coig.com.pl/files/pliki/Raporty/coig_upadlosc_konsumencka_2020czerwiec.pdf; Raport COIG z 17 sierpnia 2020. Pozyskano z: https://www.coig.com.pl/files/pliki/Raporty/coig_upadlosc_konsumencka_2020lipiec.pdf; Raport COIG z 16 września 2020. Pozyskano z: https://www.coig.com.pl/files/pliki/Raporty/coig_upadlosc_konsumencka_2020sierpien.pdf; Raport COIG z 21 października 2020. Pozyskano z: https://www.coig.com.pl/files/pliki/Raporty/coig_upadlosc_konsumencka_2020wrzesien.pdf (23.10.2021).

która z informatyzuje proces postępowania. W przyszłości istotnym będzie również zweryfikowanie danych statystycznych Informatora Statystycznego Wymiaru Sprawiedliwości, na podstawie którego będzie można ocenić czy po wejściu w życie ustawy zmieniającej składanych wniosków o ogłoszenie upadłości było faktycznie więcej niż w poprzednich latach oraz czy postępowanie w sprawie ogłoszenia wydużyło bądź skróciło czas trwania postępowania o ogłoszenie upadłości.

IV. Podsumowanie

Od czasu wprowadzenia pierwszych obostrzeń w polskiej gospodarce spodziewano się, że pandemia wywołana COVID-19 zwiększy liczbę ogłaszanych upadłości konsumenckich. Faktycznie z miesiąca na miesiąc liczba ogłaszanych upadłości konsumenckich rosła i wciąż pozostaje na bardzo wysokim poziomie, szczególnie w stosunku do poprzednich lat. Głównym powodem zwiększenia liczby ogłaszanych upadłości konsumenckich nie jest jednak trudna sytuacja gospodarcza, a ustawa zmieniająca, która zwiększyła odstępność tej instytucji. Przedstawiona interpretacja pokazuje również, iż na finalne wyniki badania efektywności nowych przepisów w obliczu pandemii należy jeszcze poczekać, przede wszystkim dlatego, że sytuacja jest wciąż bardzo dynamiczna. Ponadto brakuje dostatecznych danych, na podstawie których można uzupełnić i sformułować wnioski. Jednakże z uwagi na wystąpienie zbiegu wejścia w życie nowych przepisów dotyczących upadłości konsumenckiej z kryzysem wywołanym pandemią COVID-19 warto już teraz pokusić się o pierwsze, ostrożne dywagacje.

Instytucja upadłości konsumenckiej ma szansę stać się bardziej skuteczną zarówno z pozycji konsumenta, jak i wierzyciela, przyjmując jako kryterium efektywności następujące cechy: dostępność, łatwość procedury oraz skuteczność w procesie oddłużenia. Po pierwsze w związku z zaprzestaniem badania stopnia zawinienia dłużnika, możliwość oddłużenia podczas procedury ogłoszenia upadłości wydaje się być zdecydowanie bardziej dostępna dla wszystkich osób fizycznych, niezależnie od powodu popadnięcia w zadłużenie (np. jako skutek kryzysu wywołanego pandemią). Kryterium łatwości procedury może zapewnić tryb uproszczony postępowania upadłościowego, szczególnie istotny w związku z utrudnieniami w funkcjonowaniu sądów w ostatnich miesiącach. Najtrudniej weryfikowalne będzie natomiast kryterium skuteczności w procesie oddłużenia – aby je rzetelnie ocenić, należy jeszcze poczekać, aż pierwsze postępowania upadłościowe w ramach znowelizowanych przepisów będą zakończone.

Za kilka miesięcy może się okazać, że system oparty na nowych przepisach powinien działać i być efektywnym. Istnieją również spore obawy, iż cel znowelizowanych przepisów prawa upadłościowego, jakim bez wątpienia było, między innymi, usprawnienie procedury upadłości konsumenckiej, zniknie w wyjątkowo trudnych realiach polskiej gospodarki, wywołanych pandemią COVID-19. Potrzebne mogą być zatem zupełnie nowe rozwiązania systemowe i prawne, odpowiadające potrzebom obrotu gospodarczego (przykładowo takie, które doprowadzą do usprawnienia działalności sądów upadłościowych – przejęcie kompetencji takich sądów przez oddzielne, dedykowane instytucje sądowe) oraz skierowane bezpośrednio do dłużników stojących przed obliczem własnej upadłości (przykładowo wprowadzenie nowych form wsparcia dla dłużników znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej).

Należy przy tym pamiętać, iż decyzja o ogłoszeniu upadłości konsumenckiej nigdy nie powinna być podejmowana pochopnie. To rozwiązanie pozwala osobom zadłużonym wyjść z problemów finansowych, uwolnić się od długów, ale jest wyjściem, od którego nie ma odwrotu. Dlatego warto również zadbać o odpowiednią edukację konsumentów w zakresach zarówno zarządzania swoimi finansami, jak i samej upadłości jako instrumentu mogącego chronić przed nadmiernym zadłużaniem się.

Bibliografia

- Adamus, R. (2020). *Oddłużenie w upadłości konsumenckiej i układzie konsumenckim*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Biedrzycka, M. i Prasalek, J. (2021). *Wpływ Covid-19 na postępowania restrukturyzacyjne i upadłościowe*. Pozyskano z: <https://sip.lex.pl/#/publication/470130898/biedrzycka-magdalena-prasalek-jan-wplyw-covid-19-na-postepowania-restrukturyzacyjne-i-upadlosciowe?keyword=Nowelizacja%20ustawy%20o%20upad%C5%82o%C5%9Bci%20konsumenckiej%20%E2%80%93%20konsekwencje%20dla%20sektora%20bankowego&cm=STOP> (25.10.2021).
- Kozłowski, M. (2020). *Upadłość konsumencka wg znowelizowanych przepisów prawa upadłościowego*. Pozyskano z: <https://sip.lex.pl/#/publication/470127117/kozowski-marcin-upadlosc-konsumencka-wg-znowelizowanych-przepisow-prawa-upadlosciowego?keyword=Upad%C5%82o%C5%9B%C4%87%20konsumencka&cm=SREST> (24.10.2021).
- Machowska, A. (2020). *Upadłość konsumencka*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Machowska, A. (2020a). Zmiany w prawie upadłościowym wprowadzone ustawą z 30.8.2019 r. – cz. 2. *Monitor Prawniczy*, (6).
- Pazdan, M. (2020). Artykuł 22¹. W: K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny. T. I. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2020). Aktualne trendy i wyzwania w zakresie ochrony konsumenta na rynku finansowym. Dokąd zmierza (powinna zmierzać) ochrona konsumenta? Kilka wybranych uwag. W: E. Rutkowska-Tomaszewska, W. Kwaśnicki (red.), *Ekonomia jako dyscyplina naukowa i kierunek kształcenia. Aktualne trendy i pożądane zmiany*. Warszawa: Difin.
- Skory, M. (2005). Miejsce niedozwolonych postanowień umownych w systemie prawa. W: M. Skory, *Klauzule abuzywne w polskim prawie ochrony konsumenta*. Kraków: Zakamycze/LEX.
- Waller, S.W., Brady, J.G. i Acosta, R.J. (2011). *Consumer Protection in the United States: An Overview*. Pozyskano z: https://www.researchgate.net/publication/228208216_Consumer_Protection_in_the_United_States_An_Overview/citation/download (21.11.2021).
- Witosz, A. (2009). Część I Założenia legislacyjne. W: R. Adamus, A. J. Witosz (red.), *Upadłość konsumencka. Komentarz praktyczny*. Warszawa: LexisNexis.
- Wołowski, P. (2020). Wpływ ustawy z dnia 6 grudnia 2018 r. o Krajowym Rejestrze Zadłużonych na jawność postępowania upadłościowego. *Przegląd Prawa Egzekucyjnego*, (7).